

BÖLGESEL EKONOMİLERİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİSİ: KÜMELENME YAKLAŞIMI

Dr. H. Bayram İRHAN

ABSTRACT

IMPACT OF LOCAL ECONOMIES ON INTERNATIONAL RELATIONS: A CLUSTER-BASED APPROACH

This work presents the relationship between clusters that represent the glocalization (global - local) of economy - a determinant in international relations - and local industries. This relationship contributes to the literature of the field by stating that the importance of mass production - a part of the capitalist process - has been dwindling because of industrial condensation (clusters.) The chief target of this work is to bring to the fore the supranational, not statenation, region-oriented effects of clusters where agglomeration is explained through decentralization. In the article, economic growth that directs international relations shows parallelism with the rise of local economies. It is remarkable that clusters contain technological and geographical condensations when we consider international relations through an economic perspective.

Key Words: Local Economies, Industrial Condensation, Glocalization, Cluster, International Relations

ÖZET

Bu çalışmada, uluslararası ilişkilerde belirleyici rol oynayan ekonominin glocalizasyon (küresel - lokal) sürecini temsil eden kümelenme ile bölgesel endüstrilerin ilişkisi sunulmaktadır. Bu ilişki, endüstriyel yoğunlaşmanın yol açtığı kümelenmeden sonra kapitalist süreç içinde kitlesel üretimin öneminin azaldığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın temel amacı, toplulaşmanın merkezileştirmeye ifade edildiği kümelenmenin, ulus-devlet yerine ulus üstü bölgesel odaklı etkilerini ortaya koymaktır. Makalede uluslararası ilişkilere yön veren ekonomik kalkınmayla bölgesel ekonomilerin yükselişi paralellik göstermektedir. Kümelenmenin, uluslararası ilişkilerin ekonomik yönlü ele alışındaki teknolojiyi ve coğrafi yoğunlaşmaları içermesi dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Ekonomiler, Endüstriyel Yoğunlaşma, Glocalizasyon, Kümelenme, Uluslararası İlişkiler.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin temel etkenlerinden biri ekonomidir. Literatürde, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan ekonomik krizler için "kümelenme" bir çözüm olarak ele alınabilir. Kapitalist sürecin kriz üreten karakteri, paylaşarak toplulaşan kümelenmenin dinamik yapısıyla aşılabilir. Kümelenme uluslararası ilişkilere yol açan ve uluslararası iktisadın nedeni olan bölgesel yoğunlaşma teorilerine dayanmaktadır. Kümelenme alanlarının oluşumunda bölgesel ekonomilerin yükselmesi önemli bir yol oynamaktadır. Bölgesel ekonomilerin oluşumunda; bölgenin endüstriyle ilgili hammadde, işgücü, teknoloji, bilgi ve nakliye olanağına sahip olması avantaj sağlamaktadır. Bölgesel avantajlar uluslararası ekonomik ilişkilere neden olurken ulusların kalkınmasında itici güç olmaktadır. Uluslararası ilişkilerde baskın gücün ekonomik kalkınma etkisi gittikçe artmaktadır. Ekonominin uluslararasılaştığı küresel dönemde endüstrilerin avantajlı olabileceği bölgelerde kurulması dikkate alınmaktadır. Bölgesel ekonomilerin avantaj sağlayan unsurları uluslararası ilişkilerde ülkeleri daha etkin kılmaktadır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerde Smith'in "Mutlak Üstünlük" ve Ricardo'nun "Karşılaştırmalı Üstünlük" ile Marshall'ın "Bölgesel Yoğunlaşma" teorileri kümelenmeyi işaret etmesi bakımından dikkat çekmektedir. Smith'in Ricardo'nun ve Marshall'ın bu teorileri bölgesel ekonomilerdeki yoğunlaşmayı ifade etmektedir. Porter'ın ulusların rekabet avantajının nedeni olarak gördüğü endüstrilerin yoğunlaşması (kümelenme) yukarıda belirtilen teorilere dayanmaktadır. Uluslararası ilişkilere yön veren küresel ekonomide, endüstrilerin avantajlı olabileceği bölgelerde kurulması dikkate alınmaktadır. Tüm üretim aşamalarının yaşandığı fabrikanın görevini, diğer tamamlayıcı unsurlarla "kümelenme" üstlenmiştir. Bu tamamlayıcı unsurlar müşteri, satıcı, tedarikçi, banka, hükümet kurum ve kuruluşlarıdır. Rekabet avantajı sağlayan işbirliği ve kalkınmanın etkisiyle bazı ülkeler uluslararası ilişkilerde daha etkin konuma gelmektedir. Bölgesel ekonomilerin önemi, küresel süreçte lokal çözümlere dönülmesiyle gündeme gelmiştir. Bazı bölgesel endüstrilerin

ulusüstü karakteri ulus - devlet sınırlarını zorlamaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde bölgesel ekonomiye dayalı kitlesel üretim ele alınmıştır. İkinci bölümde ise bölgesel endüstriler ve kümelenmeye geçişin uluslararası anlamda önemi belirtilmektedir. Sonuç bölümünde kümelenmenin, rekabet avantajı ve kalkınmayı sağlamasının uluslararası ilişkilerde etkinliği sunulmaktadır.

I. FORDİZMDEN POST-FORDİZME GEÇİŞ: DÜZENLEME YAKLAŞIMI VE MERKEZ-ÇEVRENİN BÖLGESEL YOĞUNLAŞMA ETKİLERİ

Küresel endüstri sürecinde bölgelerin çevreleriyle olan ilişkileri gündeme gelmiştir. Bölgesel endüstrilerin yerleşkesinin seçiminde çevresel koşullar dikkate alınmıştır. Merkezi bölgenin seçiminde, harcamalara yaptığı etki, maliyet düşürücü etki, üretim faktörlerinin kullanımına elverişliliği dikkate alınmaktadır (Scott, 2005; 3-5). Bölgesel üretimde üstünlükleri emek, hammadde ve diğer dışsal faktörler oluşturmaktadır. Örneğin; Fransa'nın kuzey bölgeleri, Belçika ve Hollanda'nın Rhine-Ruhr bölgesinde ulus-devlet sınırlarını aşan endüstriyel yoğunlaşma vardır. Bunun nedeni bölgenin endüstriyle ilgili uygun koşullar içermesindedir.

Keynesyen refah politikaları ve kitlesel fordist üretim 1960'lı yılların sonlarına doğru krizle sonuçlanmıştır (Wallerstein, 1979; 51-60). Endüstrileşme ve bölgesel gelişme temelli "Fordist" kitlesel üretim sistemi A.B.D.'de ve Avrupa'da krizlere yol açmıştır (Altvater, 1987; 1-20). Fordizm'den post fordizme geçişte uzun dönemli ekonomik büyüme için düzenleme yaklaşımı (the regulation approach), esnek uzmanlaşma yaklaşımı (the flexible specialization approach) ve neoschumpeterian yaklaşımı (neo-schumpeterian approach) uygulanmıştır (Amin, 1994; 1-10). Bu yaklaşımların uygulandığı dönemlerde Japon üretim paradigması "tam zamanında üretim" "Just in Time" gelişmiştir. Bu paradigmada; basık örgütsel yapılar, takım çalışması, sürekli iyileştirme, israfın önlenmesi ve kaynakların etkin kullanımı vardır.

Post - Fordizm farklı ürün dizinlerini üretebilecek, esnek sistemler geliştirebilen bir eğilimi temsil etmiştir. Bunun sonucunda esnek emek talebi ortaya çıkmıştır (Argın, 1992; 1-20). Fordizmin krizinin nedeni üretimin uluslararasılaşmasında piyasaların genişlememesi ve ulusal sınırlarda uygulanan Keynesyen politikaların başarısızlığıdır. Kapitalizmin öngördüğü bu sürecin amacı; üretkenliğin artırılması, emeğin sayısal olarak azaltılması, işçi sınıfının gücünün kırılması, düzensiz istihdam biçimleriyle sendikaların devreden çıkarılmasına yöneliktir (Belek, 1999; 160-180). Küreselleşmeye yönelik oluşum, fordist süreçteki kar hadlerinin düşmesinin önüne geçilmesidir. Ancak, endüstriyel yoğunlaşmaların olduğu küme alanları uzmanlaşan işgücünü iş sahibi olarak, yeni firmalarla kendine dahil etmektedir. Küme piyasasının uzmanlaşan emeği girişimci sınıfına dahil etmesi, bireyin kendini maksimize etmesi bakımından neo klasik iktisada uymaktadır. Neo klasik iktisattaki "ekonomik insan" varsayımı kümelenme içinde gerçekleşmektedir.

Aşağıdaki tablo da hükümet politikalarının kümelenmeye doğru yöneldiğini de gösteren Fordizm ve Post Fordizmin karşılaştırılması yer almaktadır.

Tablo 1.: Fordizm ve Post -Fordizm Karşılaştırılması.

	Fordist Dönem	Post-Fordist Dönem
İktisadi Düzenleme	Keynesci	Monetarist
Piyasalar	Kitlesel	Özel
Yaşam Tarzı	Konformist	Çoğulcu
Sistemler	Merkezi	Ademi merkezizetçi, ağ sistemler
Örgütlenme	Bürokratik, hiyerarşik	Hiyerarşisiz, esnek örgütlenme, piyasa ağları
Düzenleme	Ulusal	Küresel
Öncü Sektör	Tüketim	Finans
Vasıflar	Vasıflı	Çok vasıflı
İşçiler	Kitle	Çok değerlikli
Özel Kavramlar	Katılık (rijitlik), emeğin verimliliği	Esneklik
Üretim	Montaj hattı	Esnek
İtici Güç	Kaynaklar	Talep
Teknoloji	Elektronik, kimya, petrol, oto, plastik	Mikroelektronik, biyoteknoloji yeni hammaddeler
Üretim Biçimi	Kitlesel üretim	Çeşitlenmiş talebe göre
Tüketim Biçimi	Kitlesel tüketim	Yüksek derecede farklılaşan (diferansiyel) tüketim
İstihdam	Tüm istihdam, homojen, kütleli işgücü	İş kaybına neden olan büyüme, değişik istihdam biçimleri
Emek İlişkileri	Sendikalar, Toplu Sözleşme	Şirket ve bireysel sözleşmeler
Hükümet Politikaları	Sosyal devlet, kalkınmacı devlet	Liberalizasyon, dereülasyon, özelleştirme, yerelleşme, kümelenme
Kaynak	Makine	Bilgi
Sosyal Odak	Fabrika	Üniversite
Güç Araçları	Politikada dolaylı etki	Teknik - politik güç dengesi

Sınıf Gücü	Mülkiyet	Teknik beceri
Baskın Ekonomik Sektör	İmalat	Ticaret, finansman, sigortacılık
Baskın Meslekler	Yarı vasıflı işçi, mühendis	Profesyoneller, satış temsilcileri, teknisyenler
Teknoloji Girdisi	Enerji	Bilgi
Düzenleme	Fabrikaya karşı	Bireylerarası
Metodoloji	Ampirisizm	Soyut Teori: Modeller, simülasyon, sistem analizi
Yönetimlerde Karar Alma Süreci	Otoriteriyen	Katılımcı liderlik

Kaynak: A.Hamdi Aydın, "Post-Modern Örgüt Teorisi", [çevrimiçi] http://www.liberal_dt.org.tr/dergiler/say123/2319.htm, (28.04.2010)

Merkez bölgelerde kitlesel üretimin olumsuz etkisiyle yeni bölgesel araştırmalara geçilmiştir (Salais, 1990; 40-72). Çevresel bölgelerde merkezizetçiliğin dağıtılması ile düşük maliyetli üretim amaçlanmıştır. Çevresel bölgelerde firmalararası birliktelik ve işbirliği gözetilmiştir (Storper and Scott, 1998; 1-30). Kümelenme, firmaların yakınlığını, güven ortamını ve işbirliğini içermektedir.

Fordizm'den post-fordizm'e geçişte geliştirilen Düzenleme Yaklaşımı, Kapitalizmin çelişkilerini ve sermaye birikimini teorik çerçeve içinde ele almıştır. Düzenlemecilerle kapitalist gelişmenin aşamaları arasındaki bağlantıda birikim sistemi (system of accumulation), birikim rejimi (regime of accumulation) ve düzenleme modu (mode of regulation) temel kavramlardır. (Amin, 1994; 1-5) Bazı yazarlar, sosyal ürünlerin bölümlenmesiyle tahsis edilmesini birikim sistemi olarak tanımlamaktadır. Bunun sürekliliğinin sağlanması düzenleyici mekanizmalarla olmaktadır. Sistemin kendisini belli bir tarihsel formasyon olarak ortaya koymasına birikim rejimi denmektedir. Birikim sistemi ekonomik üretim ilişkilerini, birikim rejimi ise birikim sisteminin üst yapısal, sosyal, politik ilişkilerle birlikte oluşturduğu toplumsal formasyonu belirlemektedir. Düzenleme, emek ve teknolojinin örgütlenme biçimlerini belirleyen politik ve teknik yaptırımlar anlamına gelmektedir. Düzenleme Yaklaşımı, kapitalist gelişmeyi, birikim rejimleri ve düzenleme modları ile tanımlı dönemlere ayırmaktadır (Amin, 1994; 5-10).

Düzenleme yaklaşımı birikim rejimi açısından kapitalizmi dört döneme ayırmıştır. Bu dönemler; yaygın birikim, küresel tüketim olmaksızın yoğun birikim (taylorizm), küresel tüketimle birlikte yoğun birikim (fordizm) ve post - fordist birikim rejimidir (Amin, 1994; Belek, 1999). Yoğun birikim 1918-1938 dönemi

minde kitlesel üretim süreciyle başlamıştır. Ancak yoğunlaşma 1945-1973 döneminde Keynesyen politikalarla artış göstermiştir (Jessop, 2000; 5-9). Bu dönemlerde sosyal devlet anlayışına uygun programlar geliştirilmiştir. Düzenleme yaklaşımına göre fordist birikim rejimindeki krizin nedeni üretkenlik düşüşü, tüketici ve üretici sektörlerdeki dengenin bozulmasıdır (Jessop, 2000; 4-30).

Sermaye birikimi sosyal çevre ile teknolojik gelişme arasında dengeyi kurmalıdır. Düzenleme yaklaşımına göre; mikro krizler lokal düzenlemelerle giderilebilir. Düzenlemecilerin "birikim rejimi" ve "birikim modu" neo-Schumpetercilerde "tekno-ekonomik paradigma" ve "sosyal-kurumsal altyapı" olarak kendini göstermektedir. İki yaklaşım arasındaki fark Schumpetercilerin kapitalizmin "dairesel akışı"nı teknolojiyle ilgili fenomenlerle açıklamasıdır.

Post-fordist dönemde yaşanan teknolojik değişim aşamalarından diğeri bilgi ve iletişimdir. Esnek piyasa yapısıyla bilginin mobilitesi ve iletişimin gelişmişliği piyasanın değişen taleplerini kısa sürede karşılamıştır. Bu durum ulusal sınırların üstündeki bazı ilişkileri olanaklı kılmıştır. Ekonomik değişim süreci uluslararası ilişkilerin yönünü giderek bu alana (ekonomi) çevirmiştir. Bölgesel ekonomilerin yükselişi ulusal sınırların üstünde ilişkileri olanaklı kılan gelişmelerle hız kazanmıştır. Çünkü, bilgi iletişim teknolojileri (ICT) uzakları yakın yapmıştır. Daha çok bölgelere ulaşarak lokal endüstriler kurulabilmektedir. Endüstriyle ilgili dünyanın farklı yerlerindeki coğrafi mekanlara ilgi artmaktadır. Bu coğrafi alanlar hangi endüstriyle ilgili avantajlar içeriyorsa yoğunlaşma buna göre olmaktadır. Piore ve Sabel'in çalışmalarında endüstriyel bölünmeler, kitle üretim teknolojileri ve esnek uzmanlaşmayla ilişkilendirilmektedir. (Piore, 1990; Sabel, 1989). İmalat endüstrisinde yeniden yapılanma süreci, egemen üretim paradigması olarak kitle üretiminin çöküşünü temsil etmektedir. Sabel, esnek uzmanlaşmaya dayalı üretim sisteminin kitle üretim sisteminden daha başarılı olduğunu belirtmektedir (Sabel, 1994; 104)

Pos-fordist dönemde bilgi sermaye kadar önemli bir faktör haline gelmiştir. Endüstrilerde bilginin kullanımını bölgesel içerikli merkez-çevre ilişkisini gündeme

getirmiştir. Merkez sanayi yerleşkelerinin seçiminde, bölgenin barındırdığı çevresel koşullarda dikkate alınmaya başlanmıştır. Endüstri için seçilen bölgenin üretim harcamalarının maliyeti azaltıcı yönde olmasına dikkat edilmiştir. Merkezi çevrenin endüstri için elverişliliği, gelişen teknoloji ile araçlarının kullanımına uygun olması, hammaddeye yakınlığı dikkate alınmaktadır (Storper and Scott, 1998; 80-120).

II. BÖLGESEL EKONOMİLERİN YÜKSELİŞİ VE KÜMELENMEYE GEÇİŞ

Bölgesel ekonomiler, küresel dünyanın ekonomik coğrafyasını ne çok merkezi - çevresel bölgelere ait ne de ulus - devletlerin yoğunlaşması olarak göstermektedir (Hirst and Zeitlin, 1990; 7). Dünya ekonomisindeki küresel - lokal (glokalizasyon) gelişmeler ulus-devlet'in ekonomik faaliyetler üzerindeki egemenliğini zayıflatmıştır. Esnek üretim organizasyonlarıyla bölgesel üretim alanlarının geliştirilmesi endüstriyel yoğunlaşmaları ortaya çıkarmıştır. Bu üretim alanlarıyla endüstri ile bölge ilişkilendirilerek, diğer etmenlerle ve kurumlarla bölgesel düzeyler yükseltilmektedir. Bu yükseltmenin maksimize olduğu network kümelenmedir. Porter'in elmas modelindeki tamamlayıcı unsurlarla kümelenme ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ilişkilere etkiyen kümelenme; endüstrilere, bölgelere, uluslara yeni bir yol haritası olarak sunulmaktadır (Altvater, 1989; 20-40; Standig, 1979; 10-20; Lipitz, 1987; 4-11). Bölgesel yoğunlaşmalarla ilgili ulusal kümelenme politikaları Avrupa Birliği'nin gündeminde yer almaktadır. (Europäische Kommission, 2008; 17-39)

Endüstrileşme ve bölgesel gelişmelerle beraber teknolojik gelişmelere ve ekonomik büyümeye gittikçe daha fazla önem verilmiştir. Teknolojik gelişmeler, endüstriyel alanda kitle üretimi ve uzmanlaşmayla birlikte ifade edilmiştir. Ekonomik büyüme içinde yer alan düzenleyici teorilerde teknolojinin döngüsü ve endüstriyel mekanlar birlikte ele alınmıştır. (Piore, 1990; 141). Teknolojik gelişimini daha iyi yöneten uluslar diğer alanlarda da etkin olmuşlardır. Uluslararası ilişkilerde bölgesel ekonomilerin dikkate alındığı politikalar uygulamada geçerli olmuştur. Simon Kuznest, ekonomik büyüme için ulusal gelirin değerini ölçüt olarak kabul etmiştir. Ulusal ekonomilerde endüstrilerin git-

tikçe güçlenmesi ve girdilerin artması büyüme teorisinin içeriğini oluşturmuştur. Robert Solow büyüme teorisinde teknolojiyi dikkate almıştır. (Sabel and Piore, 1994; 54-60).

Endüstrileşmenin geliştiği dönemlerde neoklasik oluşum, otomatik piyasa dengesini savunan klasik iktisat anlayışı ile K. Marx'ın sosyal iktisat anlayışının harmanlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Neoklasiklerin teknolojiyi içine alan yaklaşımları Marx'ın anlayışına daha yakındır. Sürekli düzenleme teorileri ile krizleri yok etme çabası, teknolojiyi de içine alan Marx'ın görüşlerini doğrulamaktadır.

Marshall, coğrafi bölgelerin yoğunlaşmalarıyla ilgili çalışmalarında endüstrilerin lokalizasyonunun nedenlerini açıklamıştır. Bu nedenler: özel girdilerden oluşan işveren havuzu, enformasyon, spillovers (uzmanlaşma + yoğunlaşma), bölgesel talepler ve bunların ilişkileridir (Barbour and Markusen; 2007, 260-270). Marshall'a göre; "Her bir yenilik, serbest müdahale adına farklı iki bölge arasındaki lokal endüstriyi değiştirmektedir" (Markusen, 2007; 270-275). Marshall, uluslararasılaşmanın ve lokalizasyonun eş zamanlı bir arada bulunabileceğini belirtmektedir (Markusen, 1996; 293-313). Marshall'ın yaklaşımı bölgesel ekonomilerden kümelenmeye geçişi göstermektedir. Buna göre kümelenmeden küresel - lokal üretim süreci olarak bahsedilebilir.

Marshall'ın belirttiği endüstri bölgelerinin özellikleri aşağıdaki gibidir:

- İş yapısına yerel olarak sahip olunan firmalar hakimdir.
- Ölçek ekonomileri göreceli olarak düşüktür.
- Alıcılar ile tedarikçiler arasında bölge içi önemli ticaret vardır.
- Ana yatırım kararları yerel olarak alınmaktadır.
- Yerel alıcılar ile tedarikçiler arasında uzun vadeli sözleşmeler ve yükümlülükler vardır.
- Bölge dışından şirketlerle düşük seviyede işbirliği ve-veya bağlantıların varlığı mevcuttur.

- Bölge içi işgücü piyasası, yüksek oranda esneklikte.
- İşçiler şirketlerden ziyade bölgeye bağlıdır.
- İşçilerin iş göçü yüksek düzeyde, dış göç düşük düzeydedir.
- Finans, teknik uzmanlık, iş servislerinin uzmanlaşmış kaynakları bölge içinde kullanıma müsaittir.

Marshall'ın üzerinde durduğu endüstriyel bölgeler, kümelenme içindeki network bağlantıları hakkında işaretler vermektedir. Marshall'ın işaret ettiği köklü - dinamik endüstriyel bölgeler İtalya'da ortaya çıkmıştır. İtalyan bölgeleri, networkun bağlantılarıyla daha uzun ömürlü olmayı sağlayan dışsal ekonomilerin gelişimini desteklemektedir. Dışsal ekonomiler verimliliği arttırarak firmaların uluslararasılaşmasına katkıda bulunmaktadır (Becattini, 1990; 1-50).

Bölgelerin endüstrileşme sürecinde, kitlesel üretime bağlı büyümenin iş süreçlerinde giderek önem kazanmıştır. (Sabel and Walker, 1989; 20-30) Bölgesel endüstrilerin gelişmesiyle, Kobi'lerin işbirliklerinin ve iletişimlerinin önem kazandığı görülmektedir (Sabel, 1998; 61). Üretim sürecinde esnek uzmanlaşma firmalararası işbirliklerini yoğunlaştırmıştır. Bu yoğunlaşma direkt iletişimcilerin var olduğu sosyal networkların oluşumuna neden olmuştur. Yapılan araştırmalarda, Marshall, Smith ve Ricardo'nun teorilerindeki endüstrilerin bölgesel yoğunlaşmasıyla networkları incelenmektedir. Bölgesel endüstriyel yoğunlaşmalarla, bölge ekonomilerinin yükselişi kümelenme teorisinin temelini oluşturmaktadır. İşbirliği network'unda kümenin üniteleri içsel ekonomilerden fayda görmektedir. Network, kendi içinde yer alan tedarikçileri, müşterileri ve rakipleri, network dışında kalan firmalara karşı güçlü kılmaktadır. Network oluşturulurken çevresel bölgelere üretimin yaygınlaştırılması (merkeziyetçiliği dağıtma) ile işbirliği yapmak eğilimi ortaya çıkmıştır (Storper and Scott, 1998; 100-105). Günümüze ait esnek uzmanlaşma, organizasyonel şekillerdeki gelişmelerle, imalat teknolojisiyle ve firmalararası sıkı işbirliğiyle tanımlanmaktadır. Esnek uzmanlaşmaya dayalı kitle üretimi yapan firmaların networkuna katılanlar, önceden kümelenmiş olan yapı-

nın temel karakterinde değişiklik yapmamaktadır (Saxenian, 1990; 20-40).

Belirli bir endüstride ve bölgede ortaya çıkan kümelenme oluşumunda yapılan yeniliklerle esnek kaynaklara güvenilmektedir. Böylece, dayanıklı bir ekonomik yapıya katkı yapılmakta ve ekonomik dönüşüm yükseltilmektedir (Piore, 1990; 72). Küme içinde bilginin kolay yayılması ve kişilerin topluluk içinde kalma arzusu uzun vadeli faydaları etkilemektedir. Porter, ulusal düzeyde rekabet edebilirliği, yaşam standartlarının iyileştirilmesiyle birlikte üretkenlik büyümesi olarak tanımlamaktadır (Porter, 2005; s.380-392). Bir ulusun rekabet edebilirliği, mikro çevre, makro çevre ve iş stratejisine bağlıdır. Kümelenme, rekabeti ve işbirliğini ilgili endüstriye yoğunlaştırmaktadır. Bu yoğunlaşma; tedarikçiler, müşteriler, devlet kurumları ve ilgili diğer kuruluşlardan oluşmaktadır. Kümelenmenin oluşumunu içeren bilgiler bu yoğunlaşmada yer almalıdır.

SONUÇ

Dünya çıktılarına bakıldığında uluslararası ticareti yapılan malların oranı son çeyrek yüzyılda düzenli bir biçimde artmıştır. İleri sanayi ulusları tarafından ihraç edilen spesifik ürünlere baktığımızda artan bir ihracat uzmanlaşması görülmektedir. Bu tarz bir uzmanlaşma ne mukayeseli üstünlük ne de ölçek ekonomisine dayalı teorilerle açıklanabilir. Küresel krizlerin çözümü lokal işbirliklerinde aranmaktadır. Bu lokal işbirliklerinin en etkin yolu kümelenmedir (Storper, 2003; 60-93) Günümüze ait kümelenme yaklaşımı, Porter'in "The Competitiv Advantage of Nations" adlı çalışmasında belirttiği üzere ulusal rekabet avantajı sağlamaktadır (Porter, 1990). Porter, günümüzün gelişmiş ekonomilerinde bölgesel kümelenmeleri, ilgili sanayilerin, ihracatın, büyümenin kaynağı olduğunu ileri sürmektedir. Storper'e göre, "Bir ülkedeki spesifik bir ürünün dünya ihracatındaki payı dünya ticaretindeki o ülkenin toplam payından fazla ise o ülkenin başarılı bir uzmanlaşmaya sahip olduğunu söyleyebiliriz." (Storper, 2003; 60-93). Mutlak üstünlük ve ürün temelli sanayiler ev sahibi ekonomilerde gelişim etkisi yapmaktadır. Bu tarz sanayilerin üretim ağında örgütlendiği görülmektedir. İhracat yönlü mutlak üstünlük sanayi-

leri ulusal altı bölgelerin birinde veya birkaçında bulunma eğilimindedir (İrhan, 2010; 33). Kümelenme ile bölgesel endüstrilerin rekabet gücü elde ettiği görülmektedir. Endüstriyel gelişim, işbölümü ve teknolojiye neden olmuştur. Rekabet avantajı sağlayan bu unsurlar sermaye birikimine ve kalkınmaya yol açmaktadır (Öz, 2001; 53)

Castells, yeni teknolojilerin hızlı yayılımıyla, bu teknolojilerin ağ kurma ve yoğun etkileşim sürecinden söz etmektedir. Bu süreç, esnekliğin temel olduğu yatırım - üretim zincirini bilgisayar ağlarıyla açıklamaktadır (Freeman, 2003; 20-30; Castells, 2005; 90-92). Bunlar günümüzde kümelenme networku ve ilgili modellerdir. Kümelenme yaklaşımının hem ekonomik gelişme hem de firmalar açısından çıkarımları vardır. (Porter, 2005) Bu çıkarımların uluslararası avantajları kalkınmaya yol açarken, ülkeleri uluslararası ilişkilerde etkin bir konuma getirmektedir. Toplulaşmayla paylaşmayı içeren küme piyasasıyla ilgili ulusal politikaların uygulanması ülkelerin kendi yararına olacaktır.

KAYNAKÇA

ALTVATER, Elmar; (1987), Verschuldinbrise, Blockierte Industrialisierung, Ökologische Gefährdung - Der Fall Brasilien, VSA Verlag, Hamburg, Deutschland, ss.1-20.

AMİN, Ash; (1994), "Post - Fordism: Models, Fantasies and Phantoms of Transition", Post-Fordizm, Oxford, pp.1-10.

ARGIN, Şükrü; (1992), "Kapitalist Toplumda İşin ve İşgücünün Kaderi: Fordizmden Post - Fordizme", Birikim Dergisi, No:41, İstanbul, ss.15-51.

AYDIN, A. Hamdi; (2010), Post-Modern Örgüt Teorisi, [Çevrimiçi] http://www.liberal_dt.org.tr/dergi-ler/sayı_23/2319.htm, [28.04.2010].

BARBAOUR, Elisa and Ann Markusen; (2007), "Regional Occopational and Industrial Structure", International Regional Science Review, Vol.30, No:1:1-19, University of Minnesota Press, Minneapolis, pp.260-270.

BECATTINI, Giacomo; (1990), *The Marshalian Industrial District as a Socio-Economic Notion*, Geneva, ILO, pp.1-50.

BELEK, İlker; (1999), *Post Kapitalist Paradigmalar*, Sorun Yay., İstanbul, ss. 160-180, CASTELLS, Manuel; (2005), *Ağ Toplumunun Yükselişi*, Bilgi Üni. Yay., İstanbul, ss.90-92.

DİKMEN, Ahmet Alpay; (2003), *İktisat Üzerine Yazılar*, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.10-55.

Europäische Kommission; (2008), *Das Begleitende Arbeitspapier der Kommissionsdienststellen*, Brüssel, ss.17-39.

FREEMAN, Chris; (2003), *Yenilik İktisadı*, TÜBİTAK, Ankara, s.20-30.

HIRST, Paul and Jonathan Zeitlin; (1990), *Flexible Specialisation and the Re-emergence of Regional Economies*, Routledge Publ., New York, p.7.

İRHAN, H. Bayram; (2010), "Teoride ve Uygulamada Kobi'lerde Kümelenme Sorunu", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.30-50.

JESSOP, Bob; (2000), "Regulation Theories in Retrospect", *Fortcoming in Economy and Society*, Vol.19, Routledge Publ., London, p.153.

LABORGNE, Daniele and Alain Lipitez; (2001), "New Technologies, New Models of Regulation: Same Spatial Implications", *Environment and Planning: Society and Space*, Vol.3, No.1 Pion Publ., London, United Kingdom.

LIPITEZ, Alain; (1987), "The Crises of Global Fordism", *New Left Review*, London. pp.4-11.

MARKUSSEN, Ann; (1996), "Sticky Places in Slippery Space: A Typology of Industrial Districts", *Economic Geography*, Vol.72 No:3, University of Minnesota Press, USA, pp.293-313.

MARKUSSEN, Ann; (2007), *Project on Regional and Industrial Economics*, University of Minnesota Press, Minneapolis, pp.270-275.

ÖZ, Özlem; (2001), "Sources of Competitive Advantage of Turkish Construction Companies in International Markets", Doktora Tezi, Boğaziçi Üni., İstanbul, p.53.

PIORE, Michael and Charles Sabel; (1983), *Italian Small Business Development*, Cornell University Press, New York, p.73.

PIORE, Michael; (1990), "Technological Trajectories, In *Industrial Districts and Interfirm in Italy*", International Institute for Labor Studies, Geneva. p.141.

PORTER, Michael; (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, The Free Press, New York, pp.110.

PORTER, Michael; (2005), *Competitive Strategy Techniques to Analyzing Industries and Competitors*, MacMillan Publ., New York, p.390-392.

SABEL, Charles and Michael Piore; (1994), *The Second Industrial Divide*, Basic Books Publ., New York, pp.54-60.

SÄBEL, Charles; (1994), "The Flexible Specialization and Regional Economies", *International Journal of Urban and Regional Research*, Cambridge - Oxford.

SÄBEL, Charles; (1998), "Flexible Specialization and Re-emergence of Regional Economies", In *Reverging Industrial Decline*, Berg Publ., Oxford.

SÄBEL, Charles; (1998), *The Division of Labour in Industry*, Cambridge University Press, United Kingdom, pp.20-61.

SALAI, Robert; (1990), *In Interwar Unemployment in International Perspective*, OECD, Paris, pp.40-72.

SAXENIAN, Anne Lee; (1990), "The Origins and Dynamics of Production Networks in Silicon Valley", Department of City and Regional Planning, University of California Press, California, pp.2040.

SCOTT, J.Alain; (2005), *Industrialization and Regional Development*, Los Angeles: University of California Press, Los Angeles, pp.3-10.

STANDIG, Guy; (1989), "European Unemployment, Insecurity and Flexibility: A Social Divident Solution", *World Employment Programme Working Paper*, No:23, ILO, Geneva. pp.10-20.

STORPER, Michael and Allen J. Scott; (1998), "The Geographical Foundations and Social Regulation of Flexible Production Complexes", In *The Power of Geography*. Ed. John Work and Michael Dear, Allen - Unwin Publ., London, pp.80-120.

STORPER, Michael and Jallen J. Scott; (1998), *Territory and Social Reproduction*, Allen Ulwin Publ. London.

STORPER, Michael and Richard Walker; (1989), *The Capitalist Imperative, Territory, Techonlogy*, Basic Blackwell, New York.

STORPER, Michael; (2003), "The Limits to Globalization: Technology Districts and International Trade", *Economic Geography*, Vol.68, No:1, Oxford University Press. United Kingdom.

STORPER, Michael; (2003), "The Limits to Globalization: Technology Districts and International Trade", *Economic Geography*, Vol.68, No:1, Oxford University Press, Oxford, ss.60-93.

ŞAYLAN, Gencay; (2002), *Postmodernizm, İmge Kitabevi*, Ankara, ss.145-150.

WALLERSTEIN, Immanuel; (1979), *The Capitalist World Economy*, Cambridge University Press, Cambridge, pp.51-60.